

УДК 37.013.42

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-105-117

Литвинова Наталія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.

litvinovan76@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2643-2031>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ З ЧИСЛА ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ У ВІДКРИТОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Молодь з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування залишаються однією з найбільш вразливих і найменш психологічно захищених соціальних груп, яка потребує мультидисциплінарного й мультипрофесійного підходу. Чим довше молода людина проживає в прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу (ДБСТ) після досягнення нею 18 років, тим більше ризиків для неї в майбутньому: страх виходу в самостійне життя, відсутність практичних навичок життя поза сім'єю, відчуття неготовності до автономного життя.

За останні роки підготовлено ряд багатопланових праць, у яких висвітлюються різні аспекти соціально-педагогічної діяльності з молоддю, а саме: основи соціально-правового захисту дітей і молоді Н. Агаркова, Л. Волинець, О. Караман, Л. Кальченко; становлення й розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування Г. Бевз, К. Ігнатенко, І. Пеша, С. Тунтуєва; зміст та форми соціально-педагогічної роботи з сім'єю як провідним інститутом соціалізації особистості Т. Алексеєнко, І. Трубавіна; теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, О. Удалова; соціально-педагогічна робота з дітьми в територіальній громаді О. Безпалько; процес соціально-педагогічної роботи з прийомними сім'ями та ДБСТ Г. Бевз, А. Капська, Н. Комарова; методика діагностики сім'ї та діагностика дитячих та юнацьких об'єднань Н. Краснова, І. Сьомкіна, С. Харченко, Я. Юрків.

Одним із важливих шляхів у діяльності соціального педагога з підготовки молодої людини до переходу на етап напівнезалежного або автономного проживання є будувannya її на основі соціально-педагогічної діагностики. Такий етап життя молодої людини, з одного боку, є відповідальним етапом соціалізації як людини, з іншого – етапом адаптації до нових умов життєдіяльності, ускладненими статусом дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування (Капська, 2012).

Для того, щоб процес адаптації до життєдіяльності у відкритому суспільстві з подальшою інтеграцією особистості у соціальні групи не мав травматичний характер, необхідно на етапі підготовки до самостійного проживання проводити діагностику готовності до виходу молодшої людини з числа статусних дітей в самостійне життя.

У науково-педагогічній і психологічній літературі існує кілька підходів до визначення сутності і змісту поняття «діагностика». Відповідно до мети, цілей, змісту і методів, що застосовуються, діагностика, а отже і – діагноз, може бути психологічною, медичною, соціальною, педагогічною і, відповідно – соціально-педагогічною. Діагноз визначається як результат застосування діагностичних процедур і методів. Він містить в собі підсумки, результати проведеної діагностичної роботи.

Соціальна діагностика – комплекс способів, за допомогою яких визначають рівень соціального благополуччя/неблагополуччя і соціального здоров'я певного соціального середовища (мікросоціуму).

Соціальна діагностика вирішує типові для неї **завдання**, до яких відноситься:

- виявлення специфічних соціальних якостей, особливостей розвитку й поведінки об'єкта;
- визначення ступеня розвитку різноманітних властивостей, їх прояву в кількісних і якісних показниках;
- опис особливостей об'єкта;
- ранжування специфічних властивостей об'єкта;
- вироблення рекомендацій та розроблення проектів, програм.

Отже, соціальна діагностика – це:

- 1) діяльність з розпізнавання й аналізу соціальних патологій і проблем;
- 2) процес такого аналізу з формулюванням обґрунтованого висновку про предмет роботи;
- 3) галузь соціальних наук, присвячена методам отримання знань про суспільство.

Соціально-педагогічна діагностика – спеціально організований процес пізнання, під час якого відбувається збір інформації про особистість, соціум та про вплив на них різних факторів. Метою діагностики є визначення стану об'єкта соціально-педагогічної роботи.

У своїй діяльності соціальний педагог користується різними видами діагностики, застосовуючи їх відповідно до поставлених завдань у конкретних ситуаціях професійної підтримки.

Під час проведення соціально-педагогічної діагностики готовності молоді з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя у відкритому суспільстві спеціаліст повинен дотримуватися соціально-етичних вимог – принципів діагностики (Архипова & Майборода & Тютюник, 2011):

Принцип об'єктивності – по-перше, соціальний педагог не повинен залежати від зовнішніх факторів; по-друге, соціальний педагог

повинен протистояти впливу на результати власних незнань, аберації власного життєвого досвіду. Це може блокувати корекцію соціальної патології. Вплив таких факторів може негативно відобразитись як на зборі фактів, так і на їх інтерпретації.

Принцип верифікації соціальної інформації – встановлення її достовірності, можливості її перевірити. Соціальна дійсність містить багато протиріч, поодиноких фактів і випадковостей. Тому, щоб формулювати на їх основі закономірності, необхідно перевірити емпіричні дані теорією, отримані з різних джерел.

Унаслідок цього необхідно застосовувати в діагностиці й **принцип системності**. Всі соціальні проблеми є полікаузальними, тобто, їх зародження і розвиток визначається не однією, а декількома причинами. У зв'язку з цим для того, щоб визначити фактори і способи вирішення життєвої труднощі молодої людини, необхідно проаналізувати його мікросоціальне середовище, сімейні взаємовідносини, мати уявлення про інтелектуальний рівень і особливості характеру клієнта, стан його здоров'я.

Принцип клієнтоцентризму, тобто розгляду всіх сторін соціальної дійсності, всіх зв'язків соціальної ситуації з точки зору інтересів і прав клієнта. Інші соціальні інститути захищають інтереси держави і суспільства, їх окремих закладів або організацій. Соціальний працівник/педагог – інтереси клієнта (звичайно, якщо це не входить у конфлікт із законом) і з урахуванням такої позиції будує всю свою діяльність.

У реальній дійсності всі явища і процеси знаходяться в універсальному взаємозв'язку і взаємодії, тому важливим принципом діагностики є **принцип причинної обумовленості**.

Принцип комплексного підходу в соціальній діагностиці полягає в необхідності обліку і аналізу всіх умов і чинників, що спричинили або сприяють виникненню певного соціального явища.

Принцип конфіденційності – нерозголошення отриманих результатів без персональної згоди на це особи, яка виступала об'єктом дослідження.

Принцип організації моніторингу, оцінки (соціально-педагогічний моніторинг – науково-обґрунтована система періодичного збору, узагальнення, аналізу інформації про стан об'єкта соціально-педагогічної діяльності – молодої людини).

Принцип «Не нашкодь!» – діагностичні результати ні в якому випадку не повинні бути використані на шкоду молодій людині, яка досліджувалась.

Принцип ефективності – не варто пропонувати молодій людині рекомендації, які за наслідками діагнозу для неї не корисні, можуть призвести до небажаних або непередбачуваних наслідків. Соціально-педагогічна діагностика повинна бути побудована на спільній діяльності й взаємодопомозі соціального педагога і клієнта.

Отже, соціально-педагогічна діагностика завжди вимагає особливої уваги, чуйності до клієнта, обов'язкової його згоди і схильності. Перед

проведенням соціально-педагогічних діагностичних процедур молоді люди з числа дітей-сиріт повинні бути морально і психологічно підготовлені до того, щоб сприймати результати діагностики спокійно, без всяких хвилювань і переживань. Під час проведення діагностичних процедур необхідно виключити будь-який сторонній вплив або взаємовплив. Соціальний педагог, що займається соціально-педагогічною діагностикою, повинен берегти професійну таємницю. Відомості, отримані в процесі діагностичного дослідження, можуть бути використані тільки для вдосконалення соціально-педагогічного процесу.

Реалізуючи діагностичну функцію, соціальному педагогу слід дотримуватися наступних вимог:

- додержуватися загальних технологічних вимог;
- захищати інтереси підопічного;
- керуватися етичним кодексом соціального педагога;
- бути професійно компетентним;
- дотримуватися міждисциплінарного підходу;
- скласти карту-характеристику на молоду людину, яка готується до виходу із прийомної сім'ї/ДБСТ.

У сучасній соціально-педагогічній діяльності застосовується метод «Соціальна історія клієнта», запропонований Л. Коваль, І. Зверєвою і С. Хлебик (Журавель & Кияниці & Петрочко, 2016), який ґрунтується на зборі інформації за допомогою запитань та складається із декількох розділів. Дані про розвиток та виховання дитини, за твердженням Л. Виготського, допоможуть створити цілісну картину різних подій у її житті, визначити чинники, які впливали на розвиток.

Загальна структура, «соціальної історії клієнта»:

Розділ 1. Особистість: ім'я, адреса, час та місце народження, шлюбний статус, релігійна, расова, етнічна належність; сім'я, близькі родичі – імена, дати народження і смерті, місця проживання, можливості сім'ї; освіта; трудова діяльність; культурний розвиток; оточуюче соціальне середовище: стосунки поза сім'єю.

Розділ 2. Тривога, потреби, проблеми: причина звернення за допомогою (запит); час прояву стурбованості; початок, характер і результати спроб справитися з ними; фактори, які впливають на стурбованість і які сприяли зверненню за соціальною допомогою; здатність працювати, виконувати свої функції; загальнолюдські потреби клієнта; потреба клієнта як члена певної групи населення: фактори і установки у середовищі; статус клієнта; адаптація і стиль життя в групі тощо; потреби, які пов'язані з оточенням клієнта: обов'язки перед сім'єю, колегами, організацією; потреби клієнта, які пов'язані з проханням про допомогу.

Розділ 3. Підтримка та обмеження в наданні допомоги: що очікує клієнт в період надання допомоги, які його уявлення про можливі результати, що може стати перешкодою в отриманні позитивних результатів, які внутрішні резерви для досягнення очікуваних змін; чи

здатна допомогти обстановка в оточенні клієнта чи завдає перешкод; фактори, які впливають на мотивацію клієнта.

Даний перелік питань є не більш ніж схемою, яка може бути використана в роботі з молоддю, яка знаходиться на етапі переходу до самостійного життя. Соціальний педагог на основі цієї інформації може створити загальну характеристику рівня розвитку молодої людини, зрозуміти сутність її труднощів, оцінити їх глибину, визначити сфери впливу з метою усунення або подолання проблем. Ця схема, у той же час, не відкидає інших підходів.

Визначальними критеріями для діагностики готовності молодих людей з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування ми вважаємо: молода людина підтримує стосунки з прийомними батьками/батьками-вихователями після виходу із прийомної сім'ї, має професію відповідно до своїх інтересів і здібностей, стабільний прибуток, має соціальні та життєві навички, вміє формувати довготривалі стосунки з оточуючими, готова до сімейного життя та виховання власних дітей, розуміє важливість біологічної родини, підтримує стосунки з біологічними батьками та родичами за умови, якщо ці стосунки не шкодять молодій людині. Тобто, на момент виходу молодої людини в самостійне життя, він/вона повинен відповідати наступним вимогам:

- **Отримує професію** – має повну загальну середню освіту, отримує додаткову/позашкільну освіту та спеціалізовану професійну освіту у відповідності з особистими інтересами і здібностями, а також набуває практичний професійний досвід або продовжує навчання у вищому навчальному закладі;

- **Має роботу і постійний дохід** – влаштований на роботу і отримує постійний зарібок (принаймні в якості некваліфікованих робітників);

- **Має житло** – забезпечений автономним місцем проживання: має власне житло або орендує житло на умовах довгострокової оренди.

- **Володіє соціальними навичками** – вміє жити в спільноті, вміє встановлювати і підтримувати стосунки з іншими людьми, вирішувати конфлікти; знає свої права і обов'язки; поважає права та інтереси інших громадян, активна громадянська та соціальна позиція.

- **Володіє життєвими навичками** – має практичні навички, необхідні в повсякденному житті: вміє дбати про своє здоров'я, володіє навичками планування сім'ї, вміє раціонально розпоряджатися грошима та вести домашнє господарство, знаходити інтереси на додаток до роботи і навчання, отримувати різні послуги.

- **Емоційна стабільність** – має позитивний та реалістичний погляд на життя, може прийняти своє минуле, а також вміє подбати про себе та про інших, демонструє психологічну зрілість.

Інструментами діагностики готовності молоді з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя у відкритому суспільстві є запозичені методи дослідження: педагогічні,

психологічні, медичні, соціологічні (аналіз, синтез, моделювання, анкетування, опитування, спостереження, тести досягнень, тести здібностей, соціометрія, контактна бесіда, узагальнення досвіду, аналіз продуктів діяльності, вивчення документів, еко-карта, генограма тощо) так і власні методи соціальної педагогіки (соціально-педагогічне обстеження якості життя, соціально-педагогічний моніторинг, метод соціально-педагогічної паспортизації).

Розглянемо методика «Визначення готовності молодшої людини до самостійного життя», яку було розроблено спеціалістами Міжнародної благодійної організації «СОС Дитячі містечка» з метою вивчення сформованості параметрів готовності до напівнезалежного/автономного проживання. Методика складається зі схеми, яку заповнюють прийомні батьки дитини та прийомні діти/вихованці ДБСТ по черзі, індивідуально. Схему представлено у вигляді кола, яке поділено на чотири блоки: «Самопоміч», «Комунікабельність», «Освіта», «Соціалізація». До кожного блоку розроблено по п'ять показників. Кожний показник містить ще по п'ять суджень і якщо вказане судження підходить до характеристики активності об'єкта діагностики (молодої людини), закреслюється відповідний номер у схемі.

Блок «Самопоміч»:

- здоров'я – 1. Може повідомити про погане самопочуття дорослим; 2. Може прийняти призначені ліки та підготовлені процедури; 3. Сам звертається до лікаря і лікується, відповідно призначень; 4. Надає собі першу допомогу сам і лікується далі під керівництвом лікаря; 5. Вміє запобігати проблемам зі здоров'ям і сам в змозі надати першу допомогу собі та іншим.

- харчування – 6. Повідомляє, коли голодний, і їсть їжу, куплену або приготовлену іншими; 7. Бере участь у закупівлі продуктів і приготуванні їжі дорослими; 8. Вміє сам купити необхідні продукти і приготувати заплановане блюдо; 9. Може самостійно приготувати обід або вечерю для себе і інших; 10. Може тривалий час жити, закупаючи продукти і харчуючись самостійно.

- побут – 11. Знає, як треба прибирати квартиру, прати речі, користуватися побутовими приладами; 12. Вміє під керівництвом дорослих прибирати квартиру, прати речі, користуватися побутовими приладами; 13. Вміє самостійно прибирати квартиру, прати речі, користуватися побутовими приладами; 14. Самостійно веде побут, планує зміни і робить для цього необхідні покупки. Робить дрібний ремонт; 15. Може вести господарство сам, ділитися своїм досвідом.

- гігієна – 16. Під контролем дорослих щодня підтримує чистоту тіла і одягу, чистить зуби; 17. Частіше сам без контролю підтримує чистоту тіла і одягу; 18. Щоденні гігієнічні навички сформовані. Розуміє зв'язок між чистотою, режимом і збереженням здоров'я; 19. Гігієнічні навички звичні. Знає про вплив шкідливих звичок на здоров'я та життя і робить усвідомлений вибір; 20. Дотримується гігієни будинку і поза

нього. Сам для себе визначає корисний режим. Усвідомлює ризики, пов'язані з сексуальними стосунками і вмiє запобiгати їм.

- життєві ситуації – 21. Не усвідомлює можливість небезпечних і «особливих» ситуацій. Всі життєві ситуації щодо дитини вирішують та запобігають батьки; 22. Знає про різні види небезпечних ситуацій і виході з деяких з них за допомогою дорослих або служб 101, 102, 103; 23. Вміє передбачати і запобігати небезпечній та складній ситуації, але іноді потребує захисту і посередництва батьків; 24. Знає про різні види небезпечних ситуацій і способи їх уникнення, або виходу з них; 25. Вміє запобігати виникненню небезпечних ситуацій виходити з них. При необхідності використовує підтримку оточуючих і спеціальних служб.

Блок «Комунікабельність»:

- знайомство – 26. Складно знайомитися самому. Знайомства і наступні зв'язку безладні; 27. Здатний виявляти ініціативу при зав'язуванні знайомства; 28. Досить легко знайомитися з людьми, але постійні відносини рідкісні. Нерозбірливий у виборі знайомих; 29. Легко знайомиться, проявляючи ініціативу. Вміє підтримувати подальші відносини і дружити; 30. Сам активно і усвідомлено знайомиться, якщо є така потреба. Виявляє вибірковість в контактах і підтримці подальших відносин. Дорожить дружбою.

- бесіда – 31. Вміє вести найпростіші побутові діалоги з близькими чи добре знайомими людьми; 32. Може будувати бесіди на будь-які теми зі знайомими людьми; 33. Вміє вступати в діалог і підтримувати бесіду з малознайомими людьми; 34. За необхідності вмiє вступити в діалог з будь-якою людиною. Вміє підтримувати спрямовану бесіду і завершити її; 35. Може розпочати діалог з одним або з групою людей. Підтримує спрямовану бесіду або переводить її в потрібне русло, вмiє аргументувати і збирати інформацію.

- емпатія – 36. Не розуміє і не прагне зрозуміти, що відбувається «на душі» у людини, яка поруч. Слабо усвідомлює і диференціює власні емоції; 37. Прислухається до власних почуттів і розуміє наявність почуттів і переживань у інших людей, але не надає їм значення; 38. Бачить зв'язок між емоціями і поведінкою і переживаннями інших людей. Сам відчуває почуття, реагуючи на це; 39. Емоційно реагує на переживання інших людей, вмiє розділяти радість, надавати підтримку, коли людина в журбі; 40. Почуття людей значущі. Може, в залежності від обставин, активно або пасивно співпереживати. Вміє надавати емоційну і ін. види підтримки оточуючих.

- вміння слухати – 41. Мінімально слухає оточуючих, частіше перебиває і переводить розмову на своє. Або ігнорує співрозмовника; 42. Слухає співрозмовника, але слабо пам'ятає отриману інформацію. Мало коли може згадати й відтворити зміст і інтонацію розмови; 43. Слухає співрозмовника, але досить пасивно. Може згадати й відтворити зміст і інтонацію розмови; 44. Є навик активного слухання. Робить висновки з розмови, або виокремлює корисну інформацію;

45. Досить уважно і активно слухає співрозмовника, вміє виділяти головне і чути деталі. Робить висновки з почутого, без злиття з позицією мовця.

- конфлікти – 46. Виглядає розгубленим при невідповідності поглядів і інтересів своїх або інших людей. Тому, або демонструє агресивну поведінку по відношенню до оточуючих, або відокремлюється; 47. Не вміє домовлятися: в ситуації зіткнення поглядів і інтересів, що приводить до конфлікту. Легко втягується в чужі конфлікти; 48. Уникає конфліктів. Намагається домовлятися, але не вміє це робити, тому, змушений часто придушувати себе; 49. Будує з оточуючими відносини шляхом переговорів і договору, частіше – успішно; 50. Вміє домовлятися і безконфліктно будувати відносини з різними людьми. Дає право собі та ін. людям стояти на різних позиціях і сприймати світ по-різному. Не дозволяє втягувати себе в чужі конфлікти.

Блок «Соціалізація»:

- уявлення про самого себе – 51. Відомості про самого себе мінімальні, обмежуються анкетними даними; 52. Здатен назвати кілька своїх соціальних ролей і описати себе в них; 53. Здатний описати свій внутрішній і зовнішній світ; 54. Знає про свої сильні сторони і недоліки, має чіткі уявлення про свою особистість. Усвідомлює свою належність чи неналежність до різних груп людей; 55. Приймає своє минуле, себе, і інших людей такими – якими вони є насправді.

- знання про різні соціальні установи – 56. Не має уявлення про існування та роботу різних соціальних служб і установ, мінімально обізнаний про роботу екстрених служб (101, 102, 103 і місцевих аварійних); 57. Обізнаність про роботу екстрених служб і знає, як і коли їх викликати. Мінімально обізнаний про соціальні служби і установи; 58. Досить добре знає про призначення і роботу соціальних установ і служб. Готовий викликати при необхідності відповідну екстрену службу; 59. Є навички взаємодії зі службами та установами при супроводі дорослого; 60. Самостійно використовує місцеву інфраструктуру: користується послугами паспортного столу, пошти, ощадбанку, соціального захисту. У будь-який момент готовий викликати екстрену службу для себе і оточуючих.

- ціннісно-моральні норми – 61. Морально-етичні поняття розмиті. Провідні мотиви вчинків – отримання задоволення, власної вигоди або уникнення покарання; 62. Має уявлення про те, що таке добре, що таке погано. Знає про морально-етичних орієнтирів суспільства; 63. Має власну систему цінностей, намагається слідувати їй.; 64. Розуміє неоднозначність морально-етичних питань, шанобливо ставиться до людей, які мають іншу систему цінностей; 65. Усвідомлено відмовляється від участі в заходах, що можуть принести особисту вигоду, якщо це суперечить його системі цінностей і моральним законам.

- відповідальність – 66. Не розуміє або ігнорує зв'язок між вчинками і наслідками; 67. У разі невдач звинувачує в цьому оточуючих: батьків, друзів, аж до уряду. У вдалих випадках, вважає, що пощастило; 68. Виконує

вимоги, що пред'являються до нього, тільки при наявності контролю з боку дорослих; 69. Здатний рефлексувати, що в діях було неправильно і що можна змінити, щоб більш успішно діяти в майбутньому; 70. Розуміє, до чого можуть привести ті чи інші дії або бездіяльності. Усвідомлено робить вибір, бере на себе відповідальність за це.

- гроші – 71. Знає про існування грошей у дорослих і розглядає їх як джерело отримання задоволення від покупки; 72. Має власні кишенькові гроші від приймального батька. Не завжди сам розуміє, на що їх витратив; 73. Знає про те, як заробляють гроші батьки і на що вони витрачаються в сім'ї. Раціонально витрачає кишенькові гроші; 74. Знає, як можна заробити гроші, звідки вони беруться в сім'ї і як витрачаються. Бере участь в обговоренні сімейного бюджету. Раціонально витрачає кишенькові гроші і може «зібрати» невелику суму; 75. Має власний досвід заробляння грошей і розпорядження ними. Може протягом 1-3 місяців самостійно жити на певну суму грошей, вкладаючись в бюджет.

Блок «Освіта»:

- інтелект – 76. Нерозвинений, серйозні затримки розвитку; 77. Є незначні затримки розвитку; 78. Нормальний інтелект, що відповідає віку; 79. Розвиток вище норми, обдарованість; 80. Видатні розумові здібності, які межують з геніальністю.

- вільний час – 81. Сприймає вільний час як простір для «нічогонероблення», в кінцевому рахунку, не отримує задоволення від минулих годин; 82. Вміє заповнити вільний час, але однотипово, наприклад, заповнює його цілодобовим переглядом телевізора або грою на комп'ютері; 83. Заповнює вільний час досить різноманітно, але без особливої користі для себе; 84. Проводить вільний час з користю для себе, частіше отримуючи задоволення від нього; 85. Вміє заповнювати вільний час корисними, приємними і цікавими для себе речами (захопленнями, контактами з друзями, прогулянками) Вміє також давати собі паузи повного розслаблення і відпочинку, орієнтуючись на потребу організму.

- профорієнтація – 86. Не має уявлення ким буде і не замислюється про свою майбутню професію; 87. Проблема вибору професії актуальна, розмірковує про це, але ще не визначився; 88. Обговорює вибір майбутньої професії з близькими людьми, радиться зі спеціалістами; 89. Визначився у виборі професії, реально співвідносить її зі своїми здібностями і можливостями. Знає, де її можна отримати; 90. Готовий вступати до навчального закладу і отримувати обрану спеціальність, або готовий вступити на роботу за обраною спеціальністю. Бачить перспективи роботи за обраною спеціальністю.

- саморозвиток – 91. Розвиток обумовлений зусиллями дорослих, обмежується рамками програми навчання; 92. З'являється інтерес до деяких сфер навчання або діяльності; 93. Сформовано стійкі інтереси, можливо, наявність хобі; 94. Рамки навчальних програм не влаштовують, є потреба розширення знань; 95. Сфери своїх інтересів визначає сам, шукає сам необхідні шляхи отримання інформації, що цікавить.

• навчання – 96. Не вміє систематично і структуровано займатися. Потребує постійного супроводу дорослого для повноцінного виконання домашнього завдання і підготовки до наступного дня; 97. Іноді потребує контролю і підтримки з боку дорослого для повноцінного виконання домашнього завдання і підготовки до уроків; 98. Практично самостійний при підготовці домашнього завдання і серйозно ставиться до роботи під час уроку; 99. Старанно і послідовно займається, при необхідності звертається за допомогою до дорослих або однолітків; 100. Старанно і послідовно займається, усвідомлює необхідність занять для свого майбутнього. Самостверджується за рахунок успіхів в навчанні.

Оцінка ступеня готовності до самостійного життя визначається за трьома рівнями: X, Y, Z.

Рівень X – слабка, недостатня ступінь самостійності. Існують великі ризики під час самостійного проживання.

Рівень Y – мінімальна ступінь готовності до самостійного життя. Можливі проблеми після виходу з прийомної сім'ї.

Рівень Z – від достатнього до дуже високого ступеня готовності до самостійного життя. Може бути помічником, наставником, волонтером для старших підлітків, які готуються до напівнезалежного/пробного проживання.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розробка й упровадження цілісної програми соціально-педагогічної та психологічної підтримки молоді людини на етапі переходу до самостійності, інтеграції у відкрите суспільство.

Список використаної літератури

1. Зверева І. Д., Кузьмінський В. О., Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: наук.-метод. посіб. Київ: Фенікс, 2010. 400 с. **2. Капська А. Й.,** Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 232 с. **3. Комплексна** допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / за ред.: І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. Київ: Видавничий дім «КАЛИТА», 2010. 386 с. **4. Методи** та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. / авт.-уклад.: С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. Київ: Вид. дім Слово, 2011. 496 с. **5. Методичний** посібник до впровадження Програми наставництва для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Ю. Удовенко, О. Смаль. Київ, 2012. 121 с. **6. Райкус Дж. С.,** Хьюз Р. К. Социально-психологическая помощь семьям и детям групп риска. Москва: Эксмо, 2009. Т. III. 288 с. **7. Соціальна** робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб.: у 2-х част. / за заг. ред.: Т. М. Журавель, З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ, 2016. 567 с. **8. Соціально-психологічна** адаптація випускників шкіл-інтернатів для дітей-сиріт в умовах великого міста: навч. посіб. / авт. кол.: В. Б. Євтух, Н. Ю. Максимова, В. Г. Чугаєвський, В. В. Чепак, Ю. М. Удовенко,

Л. С. Токарук. Київ, 2006. 198 с. **9. Уроки** самостійності для молоді: метод. посіб. / авт.-упоряд.: Джоана Бакмен, Дон Бакмен, Галина Шейфер, Гіллерміна Підгайска та ін. Ч. 1. Київ, 2007.

References

1. **Zvierieva, I. D.**, Kuzminskyi, V. O., Kyianytsia, Z. P. & Petrochko, Zh. V. (2010). Otsinka potreb dytyny ta yii simi: vid teorii do praktyky [Assessing the needs of the child and their family: from theory to practice]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
2. **Kapska, A. Y.** & Piesha, I. V. (2012). Sotsialnyi suprovid riznykh katehorii simeï ta ditei [Social support for different categories of families and children]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
3. **Zvierieva, I. D.** & Petrochko, Zh. V. (Eds.). (2010). Kompleksna dopomoha bezdohliadnym ta bezprytulnym ditiam [Comprehensive assistance to homeless and homeless children]. Kyiv: Vydavnychiy dim «KALYTA» [in Ukrainian].
4. **Arkhytova, S. P.**, Maiboroda, H. Ya. & Tiutiunyk, O. V. (Eds.). (2011). Metody ta tekhnolohii roboty sotsialnoho pedahoha [Methods and technologies of social teacher work]. Kyiv: Vyd. dim «Slovo» [in Ukrainian].
5. **Udoenko, Yu.** & Smal, O. (Eds.). (2012). Metodychnyi posibnyk do vprovadzhennia Prohramy nastavnytstva dlia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [Methodological Guide to the Implementation of the Mentoring Program for Orphans and Children Deprived of Parental Care]. Kyiv [in Ukrainian].
6. **Rajkus, Dzh. S.** & H'yuz, R. K. (2009). Social'no-psihologicheskaya pomoshch' sem'yam i detyam grupp riska [Social and psychological assistance to families and children at risk]. Vols. III. Moskva: Eksmo [in Russian].
7. **Zhuravel, T. M.**, Kyianytsi, Z. P. & Petrochko, Zh. V. (Eds.). (2016). Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy: posib. u 2-kh chast. [Social work with vulnerable families and children: manual in 2 parts]. Kyiv [in Ukrainian].
8. **Yevtukh V. B.**, Maksymova, N. Iu., Chuhaievskyi, V. H., Chepak, V. V., Udoenko, Yu. M. & Tokaruk, L. S. (2006). Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia vypusknikov shkil-internativ dlia ditei-syrit v umovakh velykoho mista [Socio-psychological adaptation of graduates of boarding schools for orphans in the big city]. Kyiv [in Ukrainian].
9. **Dzhoana Bakmen, Don Bakmen, Halyna Sheifer, Hillermina Pidhaiska et al.** (Eds.). (2007). Uroky samostiinosti dlia molodi [Independence lessons for young people]. Chastyna 1. Kyiv [in Ukrainian].

Литвинова Н. А. Соціально-педагогічна діагностика готовності молоді з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя у відкритому суспільстві

У статті аналізується процес соціально-педагогічної діагностики, сформульовано соціально-етичні вимоги – принципи діагностики: принцип об'єктивності, принцип верифікації соціальної інформації, принцип клієнтоцентризму, принцип причинної обумовленості, принцип

конфіденційності, принцип організації моніторингу, принцип «Не нашкодь!»).

Стаття містить алгоритм методу заповнення «соціальної історії клієнта», який ґрунтується на зборі інформації про молоду людину, яка знаходиться на етапі переходу до самостійного життя. Представлено визначальні критерії готовності молодих людей з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до незалежного проживання: молода людина підтримує стосунки з прийомними батьками/батьками-вихователями після виходу із прийомної сім'ї, має професію відповідно до своїх інтересів і здібностей, стабільний прибуток, має соціальні та життєві навички, вміє формувати довготривалі стосунки з оточуючими, готова до сімейного життя та виховання власних дітей, розуміє важливість біологічної родини, підтримує стосунки з біологічними батьками та родичами за умови, якщо ці стосунки не шкодять молодій людині.

Розкрито методику діагностики готовності молоді до самостійного життя у відкритому суспільстві. Методика складається з чотирьох блоків: «Самопоміч», «Комунікабельність», «Освіта», «Соціалізація». До кожного блоку розроблено по п'ять показників ступеня готовності молоді з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя.

Ключові слова: молодь з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, діагностика, соціально-педагогічна діагностика, самостійне життя.

Литвинова Н. А. Соціально-педагогічна діагностика готовності молоді з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя

В статті аналізується процес соціально-педагогічної діагностики, сформульовані соціально-етичні вимоги – принципи діагностики: принцип об'єктивності, принцип верифікації соціальної інформації, принцип клієнтоцентризму, принцип причинної обумовленості, принцип конфіденційності, принцип організації моніторингу, принцип «Не нашкодь!»).

Стаття містить алгоритм методу ведення «соціальної історії клієнта», оснований на зборі інформації про молодого чоловіка, який знаходиться на етапі переходу до самостійного життя. Представлені визначальні критерії готовності молодих людей з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування до незалежного проживання: молодий чоловік підтримує стосунки з прийомними батьками/батьками-вихователями після виходу із прийомної сім'ї, має професію відповідно до своїх інтересів і здібностей, стабільний дохід, має соціальні та життєві навички, вміє формувати довготривалі стосунки з оточуючими, готов до сімейного життя та виховання власних дітей, розуміє важливість біологічної родини, підтримує стосунки з біологічними батьками та родичами за умови, якщо ці стосунки не шкодять молодій людині.

отношения с биологическими родителями и родственниками при условии, если эти отношения не вредят молодому человеку.

Раскрыта методика диагностики готовности молодежи к самостоятельной жизни в открытом социуме. Методика состоит из четырех блоков: «Самопомощь», «Коммуникабельность», «Образование», «Социализация». К каждому блоку разработаны пять показателей степени готовности молодежи из числа детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки к самостоятельной жизни.

Ключевые слова: молодежь из числа детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, диагностика, социально-педагогическая диагностика, самостоятельная жизнь.

Lytvynova N. Socio-Pedagogical Diagnostics of Young People's Readiness for Orphans and Children Deprived of Parental Care for Independent Living in an Open Society

The article analyzes the process of social and pedagogical diagnostics, formulates socio-ethical requirements – principles of diagnostics: the principle of objectivity, the principle of verification of social information, the principle of client-centricity, the principle of causality, the principle of confidentiality, the principle of organization of monitoring, the principle „Do no harm!”

The article contains an algorithm of the method of filling in the „client's social history”, which is based on collecting information about a young person who is in the process of transition to independent life. Based on this information, a social educator can create a general characterization of a young person's level of development, understand the nature of his or her difficulties, assess their depth, identify areas of influence to address or overcome problems.

Defining criteria for the readiness of young people from orphans and children deprived of parental care for independent living are presented: young person maintains relationships with foster parents/caregivers after leaving foster care, has a profession in accordance with their interests and abilities, stable income, has social and life skills, is able to form long-term relationships with others, ready for family life and upbringing understands the importance of a biological family, maintains relationships with biological parents and relatives, provided that the relationship does not harm the young person.

The methods of diagnostics of youth's readiness for independent life in an open society are revealed. The methodology consists of four blocks: „Self-help”, „Communicative”, „Education”, „Socialization”. Five indicators of the degree of readiness of orphans and children deprived of parental care for independent living were developed for each block.

Key words: youth from orphans and children deprived of parental care, diagnostics, social and pedagogical diagnostics, independent life.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.